
TỰ CHỦ GIẢ HIỆU SẼ KHÔNG CÓ ĐẠI HỌC ĐÍCH THỰC

■ XUÂN TRUNG

Không có một trường đại học nào có thể hoàn thành sứ mệnh của mình mà không có quyền tự chủ cần thiết là quan điểm của GS. Mai Trọng Nhuận, Chủ tịch Hội đồng Đảm bảo chất lượng, ĐHQGHN khi bàn về tự chủ đại học. Trong chủ đề này ông bày tỏ, vấn đề tự chủ đại học nói riêng và giáo dục đại học nói chung còn nhiều điều cần mổ xẻ. Tuy nhiên, ở tự chủ đại học ông nêu quan điểm rõ ràng là không nên chỉ ra những tồn tại về bản chất mà cố gắng đi tìm những giải pháp thực hiện quyền tự chủ cho tốt hơn, điều đó có ích và thực tế hơn cho các trường đại học. Bên cạnh đó ông cũng nói rõ hơn về chiếc “hộp đen” của quy trình tự chủ ở mỗi trường đại học. Chiếc “hộp đen” này đối với mỗi cơ sở giáo dục đại học sẽ phải xử lý như thế nào để được xã hội thừa nhận về chất lượng đào tạo?

BẢN CHẤT CỦA TỰ CHỦ ĐẠI HỌC

Khi bàn về tính tự chủ đại học, GS. Mai Trọng Nhuận cho biết, vấn đề sâu xa nhất của tự chủ đại học đó là bản chất của trường đại học đích thực phải tạo ra tri thức mới, và trường đó phải đào tạo ra những con người để đáp ứng những yêu cầu của một xã hội liên tục thay đổi.

Do đó, để quyết định được hai vấn đề này thì mặc định của trường đại học là được tự chủ.

Theo GS. Mai Trọng Nhuận, sứ mệnh thiên và chức của trường đại học là làm ra cái mới (mới ở con người và mới tri thức, mặc dù những cái mới đó chưa từng có nhưng không thể hỏi người khác để làm ra nó), các trường phải tự quyết định để làm ra cái mới đó.

Đó là nền tảng cơ bản nhất của một trường đại học, còn nếu một trường đại học không tạo ra cái mới, không đào tạo ra được con người đáp ứng yêu cầu xã hội, trường không có quyền lực gì thì trường đó không mang bản chất của một trường đại học.

Hơn nữa, theo GS. Mai Trọng Nhuận, mấu chốt các trường muốn tạo ra cái mới thì phải có quyền quyết định về đào tạo và nghiên cứu khoa học của trường mình, đó mới đầy đủ nghĩa là một trường đại học. Và đã là đại học thì tất yếu phải được tự chủ.

“Nếu hiểu nôm na nhất thì đại học được quyền quyết định để thực hiện hai sứ mệnh nói trên mà không cần hỏi ai, tất nhiên phải phù hợp với thể chế, chính sách và

luật pháp. Còn nếu trường đại học muốn làm ra cái mới, tri thức mới, con người mới mà lại phải đi hỏi và xin phép từng người làm như thế nào thì không thể làm được” GS. Mai Trọng Nhuận cho hay.

Nội hàm của tự chủ là tự mình quyết định các công việc đào tạo, đáp ứng nhanh chóng với sự thay đổi của xã hội, phù hợp với thể chế, chính sách của quốc gia, địa phương đó. Và ông còn cho rằng, khung thể chế càng rộng bao nhiêu thì quyền tự chủ của các trường

càng lớn bấy nhiêu và ngược lại.

GS. Mai Trọng Nhuận mượn hình ảnh của môn bóng đá, nếu cầu thủ càng giỏi bao nhiêu thì tận dụng triệt để bấy nhiêu luật chơi mà cầu thủ đá để không phạm luật. Nhưng nếu cầu thủ đó không biết được rằng mình đá cánh phải hay cánh trái, đá nhanh hay chậm thì sẽ “run chân”.

Nếu trường đại học phát huy được sở trường, thế mạnh và đúng luật thì gọi là

“tự chủ theo năng lực”. Ngược lại, với một trường đại học năng lực kém vừa không đào tạo được con người mới, thậm chí lại luôn luôn “phạm luật”, có thể là “trốn luật”.

“Năng lực của một trường càng tốt thì càng tận dụng tốt quyền tự chủ để làm ra nhiều cái mới đáp ứng nhu cầu xã hội, còn trường năng lực tự chủ kém thậm chí sẽ lạm dụng quyền tự chủ để làm những điều không tốt cho xã hội. Đó là hai xu hướng cùng tồn tại ở lý thuyết

chứ không riêng gì ở Việt Nam” GS. Mai Trọng Nhuận nhấn mạnh.

Nhận định thêm, GS. Mai Trọng Nhuận cho biết, không có một trường đại học nào có thể hoàn thành sứ mệnh trên mà không có quyền tự chủ cần thiết, nói đúng hơn thì tự chủ quyết định sự sống còn của một trường đại học. Thậm chí, không có tự chủ đích thực thì cũng không có một trường đại học đích thực.

TỰ CHỦ TẠO RA NGUỒN LỰC

Tầm quan trọng của tự chủ đại học được GS. Mai Trọng Nhuận phân tích thêm, ông cho rằng, tự chủ đại học không những tạo ra cái mới (vì tạo ra đầu vào phù hợp để có đầu ra) mà còn tạo ra nguồn lực.

Muốn đầu ra đạt chất lượng, đỉnh cao, ngoài đầu vào cần có sự tự chủ để trường đại học được năng động, sáng tạo để có được thêm các nguồn lực cần thiết. Đến đây các trường đại học cũng cần có quyền tự chủ đủ lớn để tạo ra

chính sách, cơ chế thu hút nguồn lực (giảng viên, người học, hệ thống cơ sở vật chất, tài chính...).

Cách hiểu mục tiêu của tự chủ là được làm tất cả, đó là cách hiểu sai, đó không phải là mục tiêu mà đó chỉ là giải pháp.

“Mục tiêu của tự chủ là để tạo ra nhanh hơn, nhiều hơn, sản phẩm tốt hơn đáp ứng nhanh, cao hơn yêu cầu phát triển của xã hội không ngừng thay đổi. Tạo ra nguồn lực cần thiết để làm việc đó. Nguồn lực được hiểu không chỉ là tài chính mà còn là thể chế, chính sách, môi trường làm việc...” GS. Mai Trọng Nhuận cho hay.

Một nghiên cứu mới đây trên 1.200 cán bộ ở ĐHQGHN về “Yếu tố nào quan trọng nhất đến tinh thần trách nhiệm?”, bảng hỏi cho 10 đáp án có sẵn, trong đó có đáp án lương, thưởng. Trước khi làm điều tra một số nhà xã hội học nhận định, lương càng cao thì trách nhiệm sẽ đi theo, điều đó là đương nhiên.

Tuy nhiên, kết quả 78% chọn điều kiện số một, đó là “Điều kiện môi trường thực hiện khát vọng nghề nghiệp”, tiền chỉ đứng thứ 7. Như vậy, lương đối với giảng viên, cán bộ đại học chỉ đứng thứ 7 trong việc thực hiện trách nhiệm và năng động sáng tạo.

Ví dụ này để thấy được rằng, nguồn lực quan trọng hơn đồng tiền, có tiền chưa chắc đã có được người giỏi về làm việc, đó còn phải là môi trường, thể chế, chính sách để thúc đẩy năng động, sáng tạo. Môi trường đó phải được đánh giá công bằng, khách quan, theo sự cống hiến của từng người.

“Một ví dụ này để thấy tính tự chủ của một trường đại học còn do chính thể chế, chính sách của trường đó để tạo ra nguồn lực, do đó trường được tự chủ, được tự ban hành chế độ trả lương, làm việc, ban hành quy định đánh giá giảng viên, chứ không nhất thiết phải là 286

tiết giảng cứng nhắc của giảng viên. Và ông hiệu trưởng phải được quyền quyết định để giảng viên được tự do nghiên cứu, sáng tạo..." GS. Mai Trọng Nhuận cho biết.

Từ đây, GS. Mai Trọng Nhuận cho rằng, điều kiện tự chủ chính là năng lực tự chủ của chính cơ sở giáo dục đại học đó. Năng lực tự chủ được đo bằng chính năng lực của đội ngũ lãnh đạo, quản lý nhà trường và thứ nữa là đội ngũ giảng viên, cán bộ, nhân viên, phục vụ. Ở mỗi vị trí từng người có tự chủ riêng của họ.

Vấn đề quan trọng hơn nữa để các trường được tự chủ, theo GS. Mai Trọng Nhuận, đó là thể chế, chính sách. Nếu luật chơi đủ rộng để tạo ra sản phẩm tốt nhất, nhanh nhất, nhiều nhất, hiệu quả nhất, nguồn lực thu hút nhiều nhất, đó là mục tiêu của người ban hành thể chế, chính sách.

Do đó, người ban hành phải hiểu tự chủ, tạo tự chủ cho các đơn vị tự chủ. Đảng đảm bảo về đường lối, chủ trương, Quốc hội cho ra luật phù hợp, Chính phủ điều hành tốt. Đó là ba vòng để đảm bảo quyền tự chủ này.

GS. Mai Trọng Nhuận cho biết thêm, thậm chí trong phạm vi khuôn phép của hành pháp, có thể tạo ra thêm những quy định để tự chủ được tốt hơn nữa, và chính nơi đó thay mặt Đảng và Nhà nước giám sát tự chủ ở các cơ sở giáo dục đại học.

Giám sát ở đây theo quan điểm của GS. Mai Trọng Nhuận là sản phẩm đầu ra chứ không nên theo quy trình. Nhưng đánh giá tự chủ là đánh giá sản phẩm đầu ra của chính cơ sở giáo dục đó, chứ không đi đánh giá quy trình, vì quy trình chỉ là một chiếc "hộp đen" nằm giữa đầu vào và đầu ra...

XÃ HỘI CẦN BIẾT "HỘP ĐEN" CÓ GÌ

GS. Mai Trọng Nhuận cho rằng, chiếc "hộp đen" này là quyền của ông hiệu trưởng của một trường đại học và chịu trách nhiệm trước xã hội. GS. Mai Trọng Nhuận cho hay, đầu ra ở đại học ai cũng nhìn thấy, đầu vào ai cũng thấy, nhưng chiếc "hộp đen" kia chính là quy trình đào tạo, vấn đề này trường phải giải trình như thế nào với xã hội. Giải trình những gì? Đó là quy trình làm như thế nào để đánh giá đúng năng lực cán bộ, giáo viên, sinh viên...

"Nhà trường có nói hay bằng mấy nhưng xã hội giám sát đầu vào quy trình và không thừa nhận chất lượng đầu ra thì cuối cùng sản phẩm đó cũng không dùng được. Như vậy, tự chủ sẽ có 4 bên giám sát (Đảng, Quốc hội, Chính phủ và xã hội), nếu đồng bộ như vậy thì tự chủ sẽ tốt hơn" GS. Mai Trọng Nhuận bày tỏ.

Câu hỏi đặt ra ở đây là trách nhiệm tự chủ ở đâu? Trả lời câu hỏi này, GS. Mai Trọng Nhuận cho biết, trách nhiệm đầu tiên của trường đại học được tự chủ là tạo ra sản phẩm mới đáp ứng cao yêu cầu của xã hội luôn thay đổi.

Đồng thời trách nhiệm này sẽ thu hút được thêm nhiều nguồn lực, phù hợp với thể chế, chính sách của quốc gia.

Trách nhiệm nữa là phải công khai, minh bạch hóa quá trình để cả xã hội giám sát, nhắc nhở, đôn đốc và hoàn thiện nhằm làm cho trường đại học tốt hơn.

Thứ nữa là trách nhiệm công khai sản phẩm đào tạo cho xã hội. Công khai ở đây được hiểu là những việc làm có thể để xã hội giám sát, chứ không nhất thiết công khai toàn bộ quá trình quản trị như thế nào...

Do đó, trường đại học tự chủ phải đi với 4 trách nhiệm, chứ không chỉ đơn thuần là trách nhiệm giải trình. Liên hệ với các nước tiên tiến, trường chịu trách nhiệm thứ gì sẽ phải giải trình với xã hội thứ đó, do đó không đưa “trách nhiệm” vào trong khái niệm tự chủ đại học.

Theo GS. Mai Trọng Nhuận, mô hình ở nước ngoài khi trường làm việc gì thì kèm theo đó phải chịu trách nhiệm trước toàn dân, trước xã hội.

Tại Việt Nam, do chưa từng minh chứng trong khái niệm nên cần có khái niệm “trách nhiệm” với những sản phẩm nhà trường làm ra, trách nhiệm với quy trình trường thực hiện, trách nhiệm về tổ chức đầu vào và trách nhiệm giải trình với xã hội.

Quan điểm của GS. Mai Trọng Nhuận khi ông có cách nhìn và cách tiếp cận tự

chủ đại học ở Việt Nam từ chính thực trạng trong nước chứ không nhìn từ thế giới đến Việt Nam, đây cũng là khía cạnh quan điểm khác biệt với các chuyên gia khác.

“Tôi muốn tiếp cận như vậy để cảm nhận tự chủ, từ đó mới xác định được nội hàm tự chủ ở Việt Nam- bối cảnh văn hóa, thể chế, chính trị...rồi soi ra thế giới xem chỗ nào cần điều chỉnh, cần thay đổi, từ đó chúng ta được nhiều thứ, từ tinh hoa nhân loại được tiếp thu và thực tiễn Việt Nam cũng được thấm dẫm” - GS. Mai Trọng Nhuận nói.

Trở lại câu chuyện tự chủ giáo dục đại học, trong thực tiễn Việt Nam đã từng có những định nghĩa đơn giản về tự chủ, chẳng hạn như GS. Tạ Quang Bửu nói: “Bản chất của giảng dạy đại học là nghiên cứu khoa học”.

Và giải trình cho khái niệm này được hiểu là, giảng dạy đại học là giảng những điều chưa được sắp đặt sẵn, chưa được hệ thống hóa, chưa được chuẩn chu. Còn dạy phổ thông chỉ được dạy những điều chuẩn chu, chính xác.

KHÓ CÓ QUYỀN TỰ CHỦ ĐẦY ĐỦ

Cũng trao đổi thêm về quyền tự chủ toàn diện của các trường đại học hiện nay, GS. Mai Trọng Nhuận cho biết, vấn đề đánh giá được tự chủ nhiều hay ít thì phải đánh giá được sản phẩm đầu ra.

Đặt giả thiết sản phẩm đầu ra của một trường đạt đỉnh cao chưa? Nếu như tất cả các trường đại học có một yếu tố giống nhau, cơ sở vật chất khác nhau, đội ngũ giảng viên khác nhau thì chúng ta có một thứ gì đó không chế giống nhau – đó là thể chế và chính sách.

GS. Mai Trọng Nhuận nhận định, trong thời kinh tế thị trường chuyển đổi

này thì ngay từ đầu một thể chế chính sách để đảm bảo đầy đủ quyền tự chủ là khó, vì thực tiễn bao giờ cũng năng động hơn những thể chế, chính sách đã ban hành.

“Cũng không nên kì vọng quyền tự chủ đầy đủ ngay lập tức ở tất cả các trường. Nếu có, cũng không hẳn tất cả các trường sử dụng quyền tự chủ mà chỉ có một số trường đại học mà thôi. Cách làm đơn giản nhất hãy phân tầng đại học, theo đó phân tầng mức tự chủ” GS. Mai Trọng Nhuận cho biết.

Cũng theo đó, sẽ không có văn bản tự chủ đúng cho mọi trường đại học. Nếu trường đại học có năng lực tốt thì cần có quyền tự chủ rộng hơn, hoặc ngược lại.

Hệ thống tự chủ đi theo hướng nên ban hành hệ thống thể chế chính sách đảm bảo quyền tự chủ phù hợp với nhóm năng lực tự chủ tương ứng, vấn đề

này theo GS. Mai Trọng Nhuận dường như chúng ta làm chưa được chi tiết.

“Nếu làm được như vậy sẽ khuyến khích nhóm tự chủ cao và đảm bảo an toàn cho nhóm tự chủ thấp, nếu chúng ta đưa tự chủ rất cao cho một trường đại học không có năng lực thì thậm chí trường đó sẽ làm sai nghiêm trọng và ảnh hưởng tới xã hội.

Điều đó sẽ thúc đẩy các trường tự chủ tốt lên, nếu trường nào muốn tự chủ cao thì phải đạt mức tối thiểu nào đó. Điều này liên tục tạo khuyến khích cho các trường phấn đấu. Tăng quyền tự chủ theo hướng năng lực tự chủ và hiệu quả xã hội càng cao” ý tưởng của GS. Mai Trọng Nhuận.